
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Balada Gené, Marta; Vilà, Núria, dir. La intertextualitat en l'univers literari dels infants. 2013. 21 pag. (1140 Grau en Educació Primària)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/112258>

under the terms of the license

TREBALL FINAL DE GRAU

***La intertextualitat en l'univers
literari dels infants***

Marta Balada Gené - 4t. Educació Primària
Facultat de Ciències de l'Educació - UAB. Juny 2013

La intertextualitat en l'univers literari dels infants

Marta Balada Gené

*Universitat Autònoma
de Barcelona*

La literatura és un conjunt de coneixements compartits que va creixent i modificant-se constantment. Els autors, immersos en aquest teixit literari, s'aprofiten de tot aquest llegat cultural per refer-lo i ampliar-lo. A través de la intertextualitat es mostren les relacions que s'estableixen entre diferents textos; què es presten els uns als altres. Des de l'escola hem d'aprofitar aquest recurs com una eina per poder millorar la competència literària dels infants.

Intertextuality in the literary universe of infants

Literature is a constantly growing and ever-changing collection of shared knowledge. Authors, who are involved in the literary tissue, take this cultural heritage to build on and extend it. Through intertextuality relationships between different compositions can be seen, i.e. what they lend to each other. This valuable resource should be used at the School as a tool to improve the children's literary competition.

Paraules clau: *Intertextualitat, teixit literari, competència literària, relacions intertextuals, recurs docent.*

Qualsevol infant seria capaç de dir com és un llop, com és una madrastra, o com és una princesa. I és que tot aquests sabers, formen part d'un llegat literari compartit pels lectors al llarg de la història. La literatura no és cadascun dels contes o del llibres existents, de manera aïllada, sinó ben al contrari, la literatura és un gran teixit que es construeix col·lectivament, es refà i s'utilitza constantment en la nostra societat.

Quan un autor crea una obra literària, mai no n'és el propietari absolut. L'autor és aquell qui juga amb la literatura, qui s'aprofita de personatges, situacions, o històries ja existents i els dona una nova forma. L'autor aporta la seva part, el seu petit granet de sorra dins l'univers literari, però mai no parteix de zero.

I no parteix de zero, perquè, per una banda, simplement seria impossible fer-ho. Ja des de ben petits coneixem uns personatges o unes històries que ens apareixen lligades a unes connotacions concretes i és impossible obviar tots aquests sabers. Així, l'autor mai no pot partir de zero en cap de les seves obres, perquè totes i cadascuna de les seves creacions estan absolutament

condicionades per la seva competència literària, pel coneixement que té d'aquest substrat de ficció de la nostra societat.

Per altra banda, seria absurd desaprofitar tot aquest llegat literari i cultural que, ja per sí sol, aporta un munt d'informació als lectors. Quan es llegeix una obra literària, una part de la informació extreta prové directament del que l'autor en concret està aportant. Però una altra part molt important de la història també ve donada per tot el coneixement que l'autor i el lector comparteixen, en referència al gran univers literari.

En definitiva, podem situar-nos en un gran teixit literari on la premissa principal és que cap text és autònom, sinó que tot escrit es relaciona, es vincula i pren sentit a partir de tot allò que l'envolta.

I és justament aquí on rau el concepte de la intertextualitat. Dins aquest teixit literari, la intertextualitat ens apareix com un "mecanisme discursiu, que explica la relació que un text manté des del seu interior amb altres textos" (Díaz-Plaja).

En el present article, aprofundirem sobre el concepte de la intertextualitat, tot analitzant la seva presència en un dels llibres de *Les tres bessones*, de Roser Capdevila. Seguidament, estudiarem què ens pot aportar aquest concepte a l'aprenentatge literari amb els infants.

□ MARC TEÒRIC, **CONCRETEM CONCEPTES**

Per poder fer una bona anàlisi sobre la intertextualitat entre dos textos, és necessari tenir clars els conceptes que l'envolten.

Ja situats en aquest context literari, quan parlem d'intertextualitat fem referència a la presència d'un element concret, que pertany al gran teixit literari, dins un altre text. La intertextualitat és la relació concreta que s'estableix entre dos o més textos. Així, es parlarà de dos tipus de textos: *l'hipertext* i *l'hipotext*. *L'hipertext* és el nou text que s'ha creat prenent elements d'un text d'origen, anomenat *hipotext*. Tant *l'hipertext* com *l'hipotext* tindran sentit segons *l'intertext lector*, que fa referència a tot el coneixement del món que té el lector i que afectarà a la seva competència literària.

Des del punt de vista de la intertextualitat, doncs, la tasca de l'autor no serà simplement inventar noves històries a partir del no res, sinó ben al contrari. Des d'aquesta perspectiva, el paper de l'autor serà endinsar-se en aquest substrat literari col·lectiu, per combinar i jugar amb elements ja coneguts i crear així, noves històries.

La intertextualitat pot presentar-se a través de diferents elements. És a dir, hi ha diferents tipus de relacions intertextuals o diferents maneres de fer que un text faci referència a un altre text. Algunes de les maneres més comunes són amb els jocs que es poden establir amb els personatges: reutilitzant-los, transformant-los, parodiant-los... També es poden crear alteracions de les històries, que ens remetin a altres trames narratives, reproduir arguments, o

allargar la història; evocar moments o imatges argumentals; reutilitzar objectes o motius que tinguin un significat intrínsec; parodiar tota una trama concreta; així com jugar amb una cita textual o amb codis narratius similars.

A banda d'aquests elements que es poden prestar les obres, la intertextualitat també es pot donar a partir de la reescriptura completa d'una història existent. Segons Díaz-Plaja, podem veure quatre vies de reescriptura diferents.

En primer lloc, trobem la reescriptura simple: on l'autor no pretén canviar el significat de la història, sinó que la reescriu adaptant-ne alguns elements (canviar l'escenari, modificar algun personatge...). En segon lloc, podem parlar de modificacions: els personatges, la trama, l'estructura... apareixen modificats i canvien l'obra reinterpretant-la i alterant el significat original. En tercer lloc, trobem les expansions: on no es modifica la trama de partida, sinó que se n'expliquen parts que en la història d'origen no apareixen (què passa abans, què passa després...). Per acabar, en quart lloc, parlem dels *collages*: la fusió de contes en una mateixa història. El més comú és que hi hagi un conte que entri dins una altra història.

Totes aquestes relacions intertextuals, ja siguin elements concrets o reescriptura completa, podran tenir la força necessària per canviar el tema d'una història sencera o donar nous significats argumentals. És per això, que el resultat que s'obtingui d'aquesta intertextualitat dependrà de dos factors claus. Per una banda, l'habilitat i la destresa de l'autor per aprofitar-se d'aquests jocs i, per l'altra, de la competència literària del lector. Si el lector no coneix un personatge que l'autor donava per conegut, el significat que en podrà treure el lector no serà el que l'autor pretenia; de manera que no assolirà transmetre el missatge literari concret. En aquest cas, podríem dir que la comunicació literària intertextual hauria fallat.

Independentment del tipus de relació, està clar que la intertextualitat a la literatura és un element intrínsec a la seva mateixa naturalesa i que, conèixer-lo ens pot donar eines i recursos per adquirir una major competència literària.

□ LA INTERTEXTUALITAT EN *LES TRES BESSONES* I *LA VENTAFOCS*

Després d'haver fet una revisió teòrica al concepte d'intertextualitat, es farà una acurada anàlisi de les relacions intertextuals que apareixen en el conte de *Les tres bessones i la Ventafocs*, en relació al conte de Charles Perrault.

Per fer aquesta anàlisi, s'ha agafat una versió de *La Ventafocs* de Charles Perrault, de l'Editorial La Galera Popular, explicat per Francesc Boada i amb il·lustracions de Monse Fransoy.

Amb aquests dos textos, s'ha realitzat una taula comparativa (vegeu *annex*) on s'evidencien les relacions intertextuals que s'hi poden trobar. A continuació es detallen les conclusions extretes d'aquesta anàlisi.

Tal com s'ha exposat a la part teòrica de l'article, en una relació intertextual es pot parlar de dos tipus de text: l'*hipertext* i l'*hipotext*. En aquest cas, l'*hipertext* seria el conte de *Les tres bessones i la Ventafocs*, que s'ha creat a partir d'un hipotext, el conte de Perrault. També s'ha parlat de l'intertext lector, en referència al coneixement del món que té el lector i a la seva competència literària.

És en aquest punt on cal fer una de les preguntes clau lligades al concepte d'intertextualitat: és necessari que el lector conegui la història de la *Ventafocs* per entendre *Les tres bessones i la Ventafocs*? La resposta és clara: la història de *Les tres bessones i la Ventafocs* es podria entendre perfectament sense conèixer el conte de la *Ventafocs*; a nivell d'estructura narrativa té un argument molt clar que es pot seguir sense problemes. Però, realment es pot entendre tot el que ha volgut transmetre l'autora? No. Si no es coneix la història de la *Ventafocs* es podria perdre la major part del contingut intrínsec de la història. Roser Capdevila, en aquest conte, juga amb uns personatges, unes situacions i uns elements narratius que suposa que són coneguts pel lector. Un exemple molt clar que ho demostra és que just en entrar al conte, les tres bessones ja saben que la *Ventafocs* s'ha de casar amb el príncep ("t'hem vingut a ajudar perquè et puguis casar amb el príncep"), o bé, en la primera vinyeta on surt el príncep, ja apareix amb una sabata a la mà i dient "per fi ens podrem casar, amor meu...". Amb això, queda clar que Capdevila dóna per suposat que el lector coneix la història de la *Ventafocs*.

REESCRITURA COMPLETA

Fixant-nos en les relacions intertextuals que apareixen a l'obra veurem que d'entrada es pot considerar que *Les tres bessones i la Ventafocs* és una reescriptura completa del conte de la *Ventafocs*. Segons Díaz-Plaja, hi ha quatre tipus de reescriptura completa (explicats anteriorment). En aquest conte es combinen tres d'aquests tipus de reescriptura. És aquest un dels motius pels quals *Les tres bessones i la Ventafocs* genera interès a nivell intertextual.

En primer lloc, podem considerar-lo com un tipus de reescriptura *collage*, ja que barreja els dos contes, incorporant-ne un dins l'altre: El conte de la *Ventafocs* apareix dins la història de *Les tres bessones*. Però no apareix de la mateixa manera que el que va crear Perrault, sinó que l'argument i les accions han estat modificades. És per això que, en segon lloc, podem considerar que és un tipus de reescriptura de *modificacions*. Capdevila, agafa els personatges i alguns elements que caracteritzen el conte original i els utilitza per reescriure el conte de *Les tres bessones i la Ventafocs*. A continuació s'especificaran quins són els elements que utilitza Capdevila i, per tant, de quina manera es concreten les relacions intertextuals que hi apareixen.

En tercer lloc, també podem parlar d'un tipus de reescriptura *d'expansió*. La història de *Les tres bessones i la Ventafocs* agafa de punt de partida el conte de Perrault, però el situa en un moment posterior al conte original. En aquest, la història s'acaba quan el príncep i la *Ventafocs* es casen i en la reescriptura

que en fa Capdevila, la història de la *Ventafocs* s'inicia en el moment en que el príncep i la *Ventafocs* ja viuen junts, i tot just s'han de casar. Es sobreentén, doncs, que la trama del ball a palau o la recerca de la noia a qui li vagi bé la sabata, són anteriors a totes les accions del conte de Capdevila.

És per la combinació d'aquests tres tipus de reescriptura completa (collage, modificacions i expansió), que la història de *Les tres bessones i la Ventafocs* té un gran interès intertextual.

PERSONATGES

A continuació, es farà una anàlisi de com es mostren aquests tres tipus de reescriptura i, per començar, ens centrarem en els personatges que apareixen en els dos contes: la *Ventafocs*, el Príncep, les germanastres i la Fada Padrina.

D'entrada és de destacar el canvi de caràcter que Capdevila ha donat als dos protagonistes de la història. Per una banda, la *Ventafocs* és presentada amb una imatge més moderna i, sobretot, amb més caràcter (fins i tot s'enfada amb el Príncep: "*El Príncep no m'estima! És un calçaces! Me'n vaig*"¹). De la mateixa manera, el caràcter del Príncep de Capdevila s'allunya del típic Príncep de conte i el converteix en un home amb un caràcter molt humil, preocupat i amb problemes a resoldre. És per això que podem parlar d'uns protagonistes molt poc clàssics, allunyats de l'estereotip habitual de molts contes. En certa manera, sembla que hi hagi un rerefons feminista: mentre que en el conte de Perrault, la *Ventafocs* apareix més subordinada a les accions dels altres, en *Les Tres bessones* es mostra més activa en el desenvolupament de l'argument.

Uns altres personatges comuns en els dos contes són les germanastres, que es poden considerar les antagonistes. En les dues històries, les germanastres són dones poc agraciades, amb mal caràcter i molt presumides. Una diferència important és que en la història de Perrault, malgrat tenen cert protagonisme, les germanastres no decideixen el desenvolupament de l'argument. En canvi, en *Les tres bessones i la Ventafocs*, les accions de les germanastres tenen un pes argumental molt clar: són elles qui creen el problema que patiran la *Ventafocs* i el Príncep i posen traves perquè no el puguin resoldre.

Un altre personatge compartit en els dos contes és la Fada Padrina. Mentre que en la història de Perrault, la Padrina és una Fada absolutament clàssica (és poderosa i capaç de convertir els desitjos en una realitat), en *Les tres bessones i la Ventafocs* la presència de la Fada padrina aporta un toc d'humor important. Fins i tot es podria dir que desmitifica aquest personatge. Aquí, la Fada de la *Ventafocs* no contesta (només té el contestador automàtic activat) i

¹ Pàgina 20. Capdevila, Roser i Company, Mercè (1995). *Les tres bessones i la Ventafocs*. Barcelona: Editorial Planeta, S.A.

les bessones n'han de buscar una altra a través de les pàgines grogues. La fada que aconsegueixen podria ser qualsevol treballador que es contractés. Fins i tot, en acabar de concedir els desitjos, els dóna la factura de la feina feta.

En el conte de Perrault, també hi apareixen altres personatges que Capdevila no aprofita: s'esmenta el Pare de la Ventafocs, la Madrastra i hi apareix el patge que emprova la sabata a les noies. Per altra banda, a *Les tres bessones i la Ventafocs* hi apareixen personatges que s'afegeixen a la història de Perrault i fan costat als personatges comentats anteriorment. La Bruixa Avorrida es converteix en còmplice de les antagonistes (les germanastres) i les tres bessones, que actuen com si fossin un únic personatge, ajuden la Ventafocs, i són fonamentals pel desenvolupament del conte; les seves accions modifiquen l'argument. Finalment, en *Les tres bessones i la Ventafocs* també hi apareix en Mussol de la Bruixa Avorrida, com a personatge còmic que busca la complicitat del lector, i l'àvia de les tres bessones (ja fora del conte de la *Ventafocs*) que crea un vincle directe i una complicitat amb la quotidianitat del lector: és la típica imatge de l'àvia cuidant les seves nêtes.

Per concloure aquest apartat, cal destacar la importància de la intertextualitat a través dels personatges. Amb ells es transmeten una sèrie d'idees i valors que ens poden remetre a diferents sensacions i emocions. Segons diu Díaz-Plaja, es tracta que els lectors reconguin "vells amics a nous llocs".

ARGUMENT

Tal com s'ha exposat anteriorment, la reescriptura que es fa del conte de la *Ventafocs* es pot considerar *expansiva*, perquè s'inicia en un moment que el conte original ja no explica. Així, quan s'estableix un paral·lelisme en l'argument, ens trobem en que cronològicament, primer s'explica el conte de la *Ventafocs* i després entraria el conte de *Les tres bessones i la Ventafocs*.

Fent un repàs a l'argument, primerament situaríem la història del conte de Perrault: la Ventafocs aconsegueix anar al ball de palau, perd la sabata i gràcies a això, el Príncep la troba i s'hi pot casar. A partir d'aquí, s'inicia el conte de Capdevila: el Príncep i la Ventafocs s'han de casar, però estan arruïnats. Les germanastres tramen un pla perquè el Príncep s'hagi de casar amb elles, enlloc de amb la Ventafocs.

La intertextualitat en l'argument es basa en la continuïtat que es dibuixa en la història: un conte la inicia, l'altre l'acaba.

ELEMENTS O MOTIUS CARACTERÍSTICS

Tal com explica Díaz-Plaja, la intertextualitat en la literatura es pot veure en diversos aspectes i un de força destacat són els elements o motius característics dels textos.

En el cas de la *Ventafocs* i *Les tres bessones i la Ventafocs*, podem veure que entre aquests dos contes es presten un munt d'elements. Per començar, un de destacat i de pes en l'argument, és el tema de la *festa*. En el conte de la Perrault, s'organitza una *gran festa* a Palau perquè el Príncep trobi esposa. En el cas de *Les tres bessones i la Ventafocs*, Capdevila fa que les bessones organitzin una *gran festa* per aconseguir diners per recuperar el castell.

També relacionat amb la festa, té molta importància el concepte de les *campanades de la mitjanit*. En la *Ventafocs* original, a les dotze de la nit s'acaba l'encanteri; es destaca la idea de "el rellotge començava a tocar les dotze campanades de la mitjanit". En el conte de Capdevila, el Príncep ha de tornar el crèdit abans de l'última campanada de la mitjanit.

Un element molt gràfic i també relacionat amb la festa i la mitjanit són les sabates de cristall de la *Ventafocs*. En el llibre de Perrault, la *Ventafocs* perd una sabata de cristall (en aquesta versió n'hi diuen "xinell-les de cristall") en la fugida de Palau. De fet, la sabata de cristall és una imatge que podria fer-nos identificar la història sencera; es podria considerar com el símbol del conte. És per això, que malgrat en l'argument de *Les tres bessones i la Ventafocs* no hi apareix cap sabata, si que en un moment concret ens apareix dibuixada. Es tracta de la imatge del Príncep amb una sabata a la mà i dient "Per fi ens podrem casar, amor meu...". En aquest cas, està clar que, sense fer cap diàleg escrit, Capdevila fa una referència gràfica al conte que ha pres com a punt de partida.

Un altre grup de motius característics del conte són tots els elements que giren al voltant de la carrossa de la *Ventafocs*. Actualment, podríem parlar dels "mitjans de transport" que apareixen a l'obra. En el conte de Perrault, la *Ventafocs* va al palau en una carrossa en forma de carabassa (de fet, és una carabassa convertida en carrossa). En el conte de Capdevila, també apareix una mena de carretó i s'utilitza perquè les germanastres fugin de palau amb els diners.

Una referència intertextual molt evident que apareix dins aquest grup, són els cavalls que tiben les carrosses. En la *Ventafocs* original, són sis ratolins que s'han convertit en cavalls; en *Les tres bessones i la Ventafocs* no són ratolins, sinó gallines que es converteixen en cavalls. En el cas de Perrault, també s'especifica que una rata grossa es converteix en cotxer i que sis llangardaixos són convertits en criats. A *Les tres bessones i la Ventafocs*, però aquests dos elements no s'han utilitzat.

La imatge exterior de la *Ventafocs* és un tema destacat en els dos contes. Tant en la història original, com en *Les tres bessones i la Ventafocs* a l'inici del conte es destaca que la *Ventafocs* va mal vestida, "amb parracs", concretament. En canvi, quan avança l'argument, la *Ventafocs* fa un canvi radical que, en certa manera, marca el desenvolupament de la història. La imatge de la *Ventafocs* és gairebé com un símbol de la millora de la seva vida. Quan està "maltractada" per les germanastres, en el conte de Perrault, o quan està "arruïnada", en el cas de Capdevila, vesteix malament. Justament és en el moment en que la

Ventafocs canvia de vestits, que l'argument comença a fer un tomb. És per això que es pot interpretar com un símbol destacable del fil narratiu de la història.

És de destacar, però, que a *Les tres bessones i la Ventafocs* el canvi d'imatge de la protagonista no el fa la Fada Padrina, com en el conte de Perrault, sinó que són les mateixes bessones qui aconsellen la Ventafocs perquè faci un "canvi d'imatge". Així en el conte de Perrault aquest canvi d'imatge és necessari a nivell argumental, ja que sense el "vestit bonic", la Ventafocs no podria anar a la festa de palau. En canvi, en el cas de Capdevila "la millora" de la Ventafocs no és fonamental pel desenvolupament de la història. Malgrat no ser necessari, però, l'autora l'aprofita ja que l'interpreta com un motiu important, un element característic del conte. Amb això, aconsegueix fer una altra referència intertextual de la *Ventafocs* original.

Finalment, un últim motiu característic és el *casament*. En el conte original, la idea del *casament* és només una manera de marcar el final feliç de qualsevol conte clàssic i poder dir el "i són feliços per sempre més". En canvi, el que fa Capdevila és aprofitar-se d'aquest element tant "clàssic" i utilitzar-lo per dibuixar la seva història. De fet, en *Les tres bessones i la Ventafocs* tota la trama argumental gira al voltant del casament: si el Príncep no aconsegueix els diners s'haurà de casar amb una de les germanastres. Al final del conte de Capdevila, però, sí que s'arriba al mateix final que en el conte de Perrault: malgrat no s'explica el casament entre la Ventafocs i el Príncep, sí que es dona per entesa la idea de "i són feliços per sempre més", igual que passa en el conte original.

ELEMENTS RELACIONATS AMB L'ÈPOCA NARRATIVA

La idea d'intertextualitat també es fa present a través d'un recurs "cronològic". L'autora de *Les tres bessones i la Ventafocs* aprofita motius que apareixen en el conte original de la *Ventafocs* i els transporta en el seu conte, modificant-los i adaptant-los en el temps.

L'exemple que més bé evidencia aquesta idea fa referència a les "tasques domèstiques": netejar, rentar la roba, etc. En el cas del conte de Perrault, són les germanastres qui obliguen la Ventafocs a fer aquestes "feines brutes". En canvi, en el conte de Capdevila, les bessones, per ajudar la Ventafocs, necessiten ordenar la casa per fer-hi la festa. És per això, que busquen una fada padrina que els dona: una rentadora, una nevera, una assecadora, una torradora, una cafetera, una aspiradora, un microones, una batedora i una planxa. Aquest és, doncs, un clar exemple de com les feines que havia de fer la Ventafocs són solucionades per la tecnologia. I amb això, es fa una referència intertextual modificada i actualitzada.

Un altre exemple per aquesta idea és el contestador màgic de la Fada Padrina que apareix en *Les tres bessones i la Ventafocs*, mentre que en el conte original de la *Ventafocs*, la Fada Padrina simplement "apareix".

També veiem una actualització del canvi de vestit que fa la Ventafochs en el conte de Perrault. En aquest conte, es diu que la Fada Padrina vesteix a la Ventafochs amb un vestit preciós, i és gràcies a això que pot anar a la festa. En el conte de Capdevila, aquest canvi en la manera de vestir de la Ventafochs ve impulsat per les bessones, i no es parla de cap vestit preciós, sinó que es parla d'un "canvi d'imatge".

En relació a l'època narrativa, a *Les tres bessones i la Ventafochs* hi ha diversos moments on l'autora vol acostar el conte a la realitat dels infants i fa actualitzacions en els diàlegs o en les expressions. Quan les germanastres parlen amb el Príncep, el saluden amb un "benvolgut cunyat", o quan li creen els problemes li parlen de "la lletra petita del contracte". Pel què fa a les tres bessones, busquen una Fada Padrina a "les pàgines grogues", que després de fer la seva feina els fa "una factura". El personatge de la Ventafochs, també fa un parell de comentaris d'aquest tipus: "això sembla un concurs de televisió" quan apareix la rentadora, la assecadora, la nevera, etc., i quan diu que necessita "unes vacances a Hawaï". Finalment, en l'última part del conte, quan la Ventafochs i el Príncep ja poden estar junts decideixen anar a "fer la volta al món en vespa".

Amb totes aquestes actualitzacions, està clar que Capdevila pretén acostar encara més el conte de la *Ventafochs* a la realitat dels infants. Amb cada una d'aquestes referències Capdevila pica l'ullet als lectors i se'ls fa còmplices d'allò que explica, els fa sentir més propers al conte.

TEMES

Abans d'acabar, cal fer un breu esment als temes que apareixen a *Les tres bessones i la Ventafochs*, que coincideixen absolutament amb els temes del conte original de Perrault.

Per una banda podem agrupar els conceptes positius, com la *bondat*, un dels temes principals en els dos contes. La Ventafochs és, per sobre de tot, una gran persona, capaç de sotmetre's als altres sense retrets, estimar i perdonar. La *bellesa* de la Ventafochs també coincideix en els dos contes, així com *l'amor*, que és el motor pel qual es desenvolupen els arguments dels dos: en el de Perrault, per buscar esposa; en *Les tres bessones i la Ventafochs*, el Príncep es vol casar amb la Ventafochs i per aconseguir-ho ha de superar diversos obstacles.

Per altra banda, podem trobar un concepte negatiu: l'enveja de les germanastres. En els dos contes, les dues germanastres de la Ventafochs actuen per enveja i per això es mostren constantment amb mal caràcter i rancunioses: només volen ser elles les escollides pel Príncep i guiaran totes les seves accions per fer que això sigui així, sobretot en el conte de *Les tres bessones i la Ventafochs*.

Veient els temes que apareixen en els dos contes, podem afirmar que la intertextualitat temàtica entre els dos és també destacable. En la història de

Capdevila, malgrat els canvis argumentals o de personatges que hi apareixen, l'essència segueix sent la mateixa que en el conte original. El fons dels personatges, majoritàriament, és bastant semblant i les temàtiques amb què juguen els autors són les mateixes.

Aquest paral·lelisme que s'ha creat entre aquests, ha permès fer una anàlisi intertextual acurada i ens ha mostrat veure totes les referències que un conte fa de l'altre. Hem pogut veure què s'ha prestat una història a una altra i de quina manera han pres forma aquests canvis. Hem desgranat cada un dels elements intertextuals que apareixen entre la *Ventafocs* de Perrault i *Les tres bessones i la Ventafocs*.

Amb això, hem vist que la intertextualitat entre aquests dos textos ens remet a un munt d'informació que el lector ja té, segons la seva competència literària. El lector pot utilitzar el coneixement del conte de la *Ventafocs* per aplicar-lo en la lectura de *Les tres bessones i la Ventafocs*. Aquest coneixement li permetrà entendre molt millor tot el que l'autora ha volgut transmetre, gaudir més de la lectura i ampliar la seva competència literària.

□ LA INTERTEXTUALITAT A L'ESCOLA

En aquest article, hem estat veient la importància de la intertextualitat en la literatura i hem analitzat com pren forma a través de l'exemple de *Les tres bessones i la Ventafocs*.

A continuació, a l'últim apartat, ens centrarem en veure l'aplicació que pot tenir la intertextualitat a l'escola. Per què ens pot servir (aprofitant també els contes de *Les tres bessones*)? De quina manera la podem treballar? Podem parlar d'intertextualitat amb els infants?

Per començar, cal deixar clar que la intertextualitat no s'ha d'introduir des del punt de vista teòric, sinó que ha de ser una eina absolutament pràctica per treballar literatura, un recurs. No és necessari que els infants siguin conscients que estan tractant *la intertextualitat*, potser ni tant sols cal que coneguin aquesta paraula.

Tal com hem explicat en el primer apartat, els textos no són històries individuals, aïllades les unes de les altres, sinó ben al contrari. Els textos es creuen entre ells, tenen referents comuns, idees, personatges, arguments... que mica en mica, aniran ampliant un teixit literari col·lectiu. Cap autor no és l'amo absolut d'allò que ha escrit, perquè cadascú, vulgui o no, està format per allò que ha rebut dels altres.

Una de les tasques fonamentals de l'escola, serà, doncs, introduir els infants dins aquest món literari com a conjunt de sabers universals. Des de les aules, caldrà donar les eines bàsiques perquè els alumnes tinguin una base literària el

més àmplia possible. Per fer-ho, una bona eina pot ser treballar la literatura a través de la intertextualitat.

Aquesta es pot treballar de moltes maneres, però totes elles poden coincidir, d'entrada, en fer veure als infants aquest encreuament: com les històries i els personatges es reutilitzen i es modifiquen, però que mai es parteix de zero.

Per entendre aquesta idea, el treball intertextual a través de la comparació entre dos contes pot ser un bon aliat. Amb aquest paral·lelisme, els alumnes són capaços de veure elements i descobrir motius que, d'altra manera, els serien més difícils de veure.

La millor manera de demostrar-ho és posant un exemple. Imaginem que una mestra es planteja que els seus alumnes sàpiguin veure els elements característics d'un conte (com la sabata de cristall en la *Ventafocs*). Si la mestra es limita a llegir-lo i a demanar que els busquin, els alumnes es poden sentir desorientats. En canvi, si la mestra explica primer el conte de la *Ventafocs* i després el conte de *Les tres bessones i la Ventafocs*, els alumnes, gairebé de manera intuïtiva, establiran una comparació directe entre allò que han sentit. Amb aquesta comparació, els alumnes relacionaran aquells elements que coincideixen en els dos contes i els podran interpretar com un motiu o un fet destacat dels textos. Endinsant-nos amb l'exemple de la sabata de cristall, i estudiant *Les tres bessones i la Ventafocs*, els infants es poden preguntar per què el Príncep apareix dibuixat amb una sabata a la mà. Però, si han treballat prèviament la història de la *Ventafocs*, sabran amb molta facilitat perquè la porta.

Aquesta coincidència d'un motiu característic, els portarà a pensar que, segurament, aquest pot ser un element important de l'obra. Només amb aquest senzill exemple, els alumnes haurien fet una inferència intertextual i, a través d'això, haurien sabut veure un aspecte literari important: els símbols o elements característics de les obres.

I aquest exercici també ens serveix per a altres aspectes de la literatura. Per tractar els personatges, per exemple, la intertextualitat pot ser un bon recurs. Quan uns infants han de veure o descriure el caràcter d'aquests, els serà molt més fàcil fer-ho a través de la comparació entre un mateix personatge (però de contes diferents). És més, si el caràcter o la imatge que se'ls ha donat han estat modificats en el segon conte, les diferències que s'hi puguin veure faran que el personatge cridi més l'atenció dels infants. D'aquesta manera, en podran identificar amb més facilitat les seves característiques.

En definitiva, les referències intertextuals que trobem entre les obres ens permeten fer un paral·lelisme entre dues (o més) històries. A partir d'aquest paral·lelisme, es poden establir un seguit de relacions, gairebé intuïtives, que ens ajudaran a treballar diferents aspectes literaris.

Un altre motiu pel qual la intertextualitat ens pot ser molt útil és perquè fa sentir el "plaer de reconèixer". Quan llegim un text que no coneixíem, i de sobte ens apareixen aspectes ja coneguts, sentim una agradable proximitat per allò que llegim. Dins aquest "reconèixer", podem trobar-hi diferents aspectes.

Per començar, podem veure vells personatges ja coneguts. Aquest és potser un dels aspectes més destacats de la intertextualitat en els contes. Així, quan un infant es troba amb un príncep, sent que arriba un llop, o veu que apareix una madrastra, possiblement pugui imaginar com seran aquests personatges. La majoria d'infants, des de ben petits han sentit diversos contes on hi apareixien. El llop, per exemple, es pot conèixer a través de *La Caputxeta Vermella*, de *Les Set cabretes*, o d'*Els Tres porquets*. El fet de trobar un vell personatge dins un conte nou, provoca aquest "plaer de reconèixer". Centrant-nos en *Les tres bessones i la Ventafocs*, els infants ja poden saber quin tipus de personatge es trobaran quan entren en escena les dues germanastres.

El mateix passa quan ens trobem en espais ja coneguts. Si una història se situa al mig del bosc, en un castell o un palau, farà que l'infant de seguida pugui intuir què podrà passar en el conte. De la mateixa manera pot passar, quan apareixen elements, objectes, símbols... que els infants poden haver vist en altres contes: una cistella amb menjar, una llàntia, una poma... Si troben antics motius ja coneguts, podran fer inferències sobre el que pot passar i, d'aquesta manera, se sentiran més propers a la història.

En totes aquestes situacions, aquest "plaer de reconèixer" equival a sentir que "saben": els infants tenen la sensació d'estar dins un món de coneixements literaris, de compartir un saber col·lectiu. A partir d'aquí, es poden sentir absolutament reconfortats i, per tant, les seves ganes i el seu interès per la literatura pot créixer considerablement. Un exemple que il·lustra aquesta idea és que els infants els agrada molt que els repeteixin els contes: gaudeixen, una vegada i una altra, sentint la mateixa història, trobant els mateixos personatges i vivint les mateixes emocions. Això els dóna seguretat, els ajuda a preveure i, en definitiva, els reconforta.

Un altre motiu ben diferent dels exposats fins ara i que acostia l'escola i la intertextualitat és la recerca de la proximitat dels lectors. És a dir, a l'escola sovint es pretén treballar un tipus de literatura que, encara que pugui ser molt valuosa, queda lluny dels interessos reals dels infants. Davant d'aquest fet, els docents tenim dues possibilitats: voler treballar un text original, però distanciat de la realitat dels alumnes, o buscar una adaptació, una reescriptura del text, que sigui més propera als infants.

En aquest segon cas, el que s'estaria fent és treballar amb la intertextualitat; aprofitar-se d'un tipus de reescriptura simple que hagi estat lleugerament modificada: escurçada, amb un vocabulari més planer, potser amb algunes simplificacions argumentals, amb adequacions a l'època narrativa... D'aquesta manera, s'estaria acostant el text als lectors. És important destacar que, en el cas de les adaptacions, el criteri dels docents és un punt clau. No totes elles tenen la qualitat necessària per poder-hi treballar.

Amb tot això, però, no es pretén dir que sempre calgui buscar versions adaptades per treballar la literatura amb els infants, ni molt menys, ja que hi haurà ocasions en que valdrà més la pena agafar obres originals i treballar a partir d'aquí. Però sí que cal tenir en compte aquesta possibilitat com un recurs, una eina útil.

□ CONCLUSIONS

Amb aquest article, hem volgut treballar el concepte de la intertextualitat des de tres perspectives diferents. En primer lloc, l'hem situat des d'una vessant teòrica, analitzant el significat del concepte i tot el que comporta.

En segon lloc, hem vist la seva aplicació real a la literatura, desgranant el paral·lelisme establert entre el conte de Perrault, la *Ventafocs* i el conte de Roser Capdevila, *Les tres bessones i la Ventafocs*. Amb aquesta anàlisi, s'han pogut veure els diferents tipus de referències intertextuals que apareixen a les obres i s'ha pogut demostrar el paral·lelisme establert entre aquests dos contes.

En tercer i últim lloc, hem parlat de la relació entre la intertextualitat i l'escola. Concretament, s'ha especificat de quina manera podem treure partit d'aquest concepte per fer un treball literari amb els infants.

Per concloure l'article, cal remarcar una idea descrita anteriorment i que ha de ser un dels resultats d'aquest estudi. El concepte d'intertextualitat, aparentment, pot semblar una idea molt acadèmica, massa teòrica i sense cap vincle amb la realitat escolar. El que hem volgut demostrar aquí és que això no és del tot cert. Si bé com a concepte té unes profundes bases teòriques, també cal veure que és un recurs absolutament pràctic.

Aquest concepte ha de servir com una eina per als docents per poder treballar aspectes literaris més complexos. L'anàlisi que s'ha fet entre la *Ventafocs* de Perrault i *Les tres bessones i la Ventafocs* és un exemple de com es reflecteix aquesta idea en qualsevol dels contes més senzills. I és a partir d'aquí on s'ha de començar a treballar amb els alumnes. Així, la intertextualitat serà una eina per transformar allò que sembla complex (treball de personatges, anàlisi d'argument...) i situar-ho a l'abast dels infants.

Justament per aquesta capacitat de simplificar, també podem afirmar que la intertextualitat és una eina per engrescar-los. Tal com hem exposat anteriorment, quan un lector llegeix un llibre i en pot reconèixer alguns elements (personatges, accions, objectes...) sent una mena de gratificació, una sensació de "saber" allò de què s'està parlant; i aquest sentiment, és clar, serà una gran font de motivació per als infants.

A banda de proporcionar el resultat immediat de la motivació, el treball intertextual també és una bona forma d'introduir els alumnes dins el gran teixit literari en què estem immersos. Des de ben petits, esdevenen consumidors d'històries (alguns més que d'altres, és clar) i mica en mica van construint la seva pròpia competència literària; comparen, relacionen, analitzen, agrupen, descriuen... tots aquells aspectes pertanyents al món literari. Així, la funció de l'escola està clara: fer conscient l'alumne de la seva pertinença a un món compartit, un gran teixit literari construït entre tots i en constant moviment. La intertextualitat és un bon recurs per aconseguir-ho.

BIBLIOGRAFIA

Bordons, Glòria; Díaz-Plaja, Anna (1998). L'ensenyament de la literatura a través de la temàtica i les intertextualitats. *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, núm. 14, 61-73.

Calsamiglia Blancafort, Helena (1998). L'entrellat de "veus" en la comunicació de la ciència. *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, núm. 14, 33-46.

Capdevila, Roser i Company, Mercè (1995). *Les tres bessones i la Ventafocs*. Barcelona: Editorial Planeta, S.A.

Colomer, Teresa (1998). Narracions que ajuden el lector. *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, núm. 16, 61-67.

Colomer, Teresa; Milian, Marta; Ribas, Teresa; Guasch, Oriol; Camps, Anna (1998). L'heroi medieval: un projecte de la literatura europea. *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, núm. 14, 47-59.

Colomer, Teresa (2002). *Siete llaves para valorar las historias infantiles*. Madrid: Fundación Germán Sánchez-Ruipérez.

Colomer, Teresa (2002). *La literatura infantil i juvenil catalana: un segle de canvis*, Barcelona, ICE de la UAB.

Díaz-Plaja, Ana (2002). *Les reescriptures a la literatura infantil i juvenil dels últims anys*, en: T.Colomer (ed.): *La literatura infantil i juvenil catalana: un segle de canvis*, Barcelona, ICE de la UAB.

García Anaya, Eduardo (20). Un pequeño ejercicio para entender la intertextualidad. *Textos de didáctica de la Lengua y la Literatura*, núm.62, 61-70.

Gómez, Natalia. (2005). *El reflejo de la intertextualidad en la LIJ actual: un caso de estudio (Las tres mellizas)*, en: III Congreso Ibérico de Literatura Infantil y Juvenil. Valencia: Universidad de Valencia.

Gracida, Ysabel; Mata, Juan (2013). Intertextualidad: de la teoría a las aulas. *Textos de didáctica de la Lengua y la Literatura*, núm.62, 5-10.

Lluch, Gemma (1998): *El lector model a la narrativa per a infants i joves*, Bellaterra, Publicacions de la UAB-UB-UV-U.Rovira i Virgili

Mendoza, Antonio (1998). Intertextualitat i recepció: el conte original. *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, núm. 14, 13-31.

Mendoza, Antonio (2002): *La multiplicitat de referents*, en: T. Colomer (ed.): *La literatura infantil i juvenil catalana: un segle de canvis*, Barcelona, ICE de la UAB.

Mendoza, Antonio; Colomer, Teresa; Camps, Anna (1998). Intertextualitat. *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, núm. 14, 5-12.

Perrault, Charles (1993). *La Ventafocs*. Explicat per Carolyn Magner. Barcelona: Parramón Ediciones, S.A.

Perrault, Charles (1997). *La Ventafocs*. Explicat per Boada, Francesc. Barcelona: La Galera, S.A Editorial.

Perrault, Charles (2000). *La Ventafocs*. Traducció de Arenas, Carme. Barcelona: Montena.

Perrault, Charles (2005). *La Ventafocs*. Adaptació de Josep-Francesc Delgado. Barcelona: Edebé.

Pisanty, Valentina (1995). *Cómo se lee un cuento popular*, Barcelona, Paidós.

Valriu, Caterina (1998). Les rondalles i la literatura infantil. *Articles de Didàctica de la Llengua i de la Literatura*, núm. 16, 69-81.

Villarrubia, Andrea (2013). La intertextualidad como formación literaria. *Textos de didáctica de la Lengua y la Literatura*, núm.62, 33-35.

Annex

TAULA COMPARATIVA – INTERTEXTUALITAT EN LA VENTAFOCS

ELEMENTS LITERARIS	CONTE DE PERRAULT	LES TRES BESSONES I LA VENTAFOCS
PERSONATGES		
Pare de la Ventafocs	Només s'esmenta. Però no intervé en la història	---
Ventafocs	Noia jove i molt bonica. Les germanastres es burlen d'ella.	Té una imatge més moderna (cabell més curt). Té caràcter. S'enfada amb el Príncep
Príncep	Típica imatge de príncep ric i amb moltes pretendentes. Apareix com un personatge sense problemes.	Príncep arruïnat, de caràcter molt humil. Apareix preocupat, té un problema a resoldre.
Madrastra	No apareix a la història. Només s'esmenta com una dona cruel amb la Ventafocs.	---
Germanastres	Molt presumides. Maltracten la Ventafocs i se n'aprofiten. Les dues tenen un físic semblant. Malgrat que tenen un pes important a l'obra, no determinen l'argument en cap moment. Es consideren "les antagonistes".	Molt presumides, però lletges. Una és prima i l'altra és grassa. Tenen mal caràcter i es discuteixen entre elles. Aporten un punt de paròdia a l'obra per tal que el lector se'n pugui burlar. També són manipuladores. Les seves accions tenen un pes argumental. Es consideren "les antagonistes".
Fada Padrina	És la imatge de la típica Fada poderosa que concedeix allò que se li demana.	La Fada padrina de la Ventafocs no contesta (només té un contestador automàtic). Han de buscar-ne una a través de les pàgines grogues.
Patge del príncep	És qui busca la noia a qui li vagi bé la sabata	---
Bruixa Avorrida	---	Es diverteix controlant què fan les tres bessones. És còmplice i ajuda les Germanastres. Està en el grup de "les antagonistes"
Mussol	---	No aporta res a l'argument, simplement és un

		personatge còmic que busca la complicitat del lector.
Les tres bessones	---	Actuen conjuntament, com si fossin un únic personatge. Ajuden Ventafocs. Les seves accions modifiquen l'argument
Àvia de les tres bessones	---	Apareix fora del conte de la Ventafocs. És la típica imatge de l'àvia cuidant les nétes. Serveix per buscar una complicitat amb la quotidianitat dels lectors.
ARGUMENT		
	Un cavaller ric té una filla preciosa (Ventafocs) i està casat amb una dona orgullosa i amb dues filles molt presumides.	---
	La madrastra i les filles maltracten la Ventafocs	---
	El Príncep fa una festa al palau per buscar esposa. Les germanastres es preparen per anar-hi. Ventafocs no hi pot anar perquè no té res per vestir-se.	---
	Amb l'ajuda de la seva fada padrina, pot anar a la festa (li dóna el vestit i la carrossa)	---
	La Ventafocs va a la festa i és la més bonica de totes. El Príncep es passa la nit ballant amb ella	---
	Quan torna a casa, les germanastres parlen de com ha agradat "aquella desconeguda"	---
	L'endemà s'organitza una altra festa i tornen a anar-hi.	---
	A les 12 de la nit, la Ventafocs ha de marxar corrents. Perd una sabata de cristall.	---
	Els patges del fill del rei van a casa de totes les noies emprorant la sabata.	---
	Ventafocs de l'emprova i li va bé.	---
	Ventafocs es casa amb el Príncep i deixa anar les germanes a viure a Palau	---
	---	Les Tres Bessones estan a casa la seva àvia fent entremaliadures. La Bruixa Avorrida les castiga al conte de la Ventafocs.

	---	La Ventafocs ja viu amb el Príncep en un castell. Però el Príncep està arruïnat.
	---	Les germanes han fet signar un contracte, amb una "lletra petita": li han donat un crèdit i si no els torna els diners abans de mitjanit, les germanes es quedaran amb el castell. Però hi ha una sortida: si el príncep el vol recuperar, s'haurà de casar amb una de les germanes.
	---	Per aconseguir els diners, les bessones organitzen una gran festa
	---	El Príncep decideix que es casarà amb alguna germana per no perdre el castell.
	---	Ventafocs s'enfada i diu que vol marxar. Les bessones l'ajuden a fer un "canvi d'imatge".
	---	A la festa, on Ventafocs hi apareix molt guapa, recullen tots els diners que els feien falta, però les germanes els roben.
	---	Les bessones canvien l'hora del rellotge perquè no sigui mitjanit i persegueixen les germanes amb els diners (En un carretó tibet per gallines convertides en cavalls).
	---	Tornant a la festa, gairebé quan el príncep està disposat a casar-se, canvia d'opinió i prefereix quedar-se amb Ventafocs: "no canviaria el teu amor per cap castell del món".
	---	Igualment, les bessones han tornat amb els diners i fan que el príncep pugui recuperar el castell.
	---	El Príncep i la Ventafocs van a fer la volta al món en Vespa
	---	Les Bessones han tornat a guanyar a la Bruixa avorrida.
	---	Les bessones tornen a ser a casa l'àvia, que les renya per tenir-ho tot desordenat. Elles expliquen que estaven jugant al castell de la Ventafocs.
ELEMENTS O MOTIUS CARACTERÍSTICS		
Festa	S'organitza una gran festa a Palau per què el príncep pugui	Per aconseguir els diners, les bessones organitzen una

	trobar esposa.	gran festa.
Vestits “de pobre”	A l’inici de la història, Ventafocs apareix mal vestida, “amb parracs”	A l’inici de la història, Ventafocs, malgrat ja viu amb el príncep en el castell, també apareix mal vestida, “amb parracs”.
Vestits bonics	La Fada Padrina li concedeix un vestit ben bonic a la Ventafocs. També es destaquen els moments en que les germanastres s’arreglen per anar a la festa.	La princesa es fa un “canvi d’imatge”, i apareix amb un vestit més elegant.
“Mitjans de transports”	Ventafocs va a palau en una carrossa en forma de carabassa, tibada per rates convertides en cavalls.	Les germanes fugen amb els diners, en un carretó, tibats per gallines convertides en cavalls.
Cavalls	Sis ratolins es converteixen en cavalls	Les gallines es converteixen en cavalls
Rata	Una rata grossa es converteix en un cotxer	---
Llangardaixos	Sis llangardaixos són convertits en sis criats	---
Sabates de cristall	La Ventafocs porta unes sabates de cristall (en el llibre diu “xinell·les de cristall”) per anar a la festa. En perd una en la fugida de Palau.	El Príncep apareix en un dibuix amb la Sabata de cristall a la mà i diu: “Per fi ens podem casar, amor meu...”
Importància de la mitja nit. Campanades	A les dotze de la nit, acaba l’encanteri. Es remarca molt que “el rellotge començava a tocar les dotze campanades de la mitjanit”	El príncep ha de tornar el crèdit abans de l’última campanada de la mitjanit.
Casament	Els Príncep i la Ventafocs es casen i són feliços per sempre més.	El príncep s’haurà de casar amb una de les germanastres si vol recuperar el castell. Al final no s’especifica que es casi amb Ventafocs, però sí que se suposa “que són feliços per sempre més”
Canvi d’imatge de la Ventafocs	És imprescindible perquè pugui anar a la festa a Palau.	Les tres bessones l’ajuden a fer un “canvi d’imatge”
ESPAIS ON TÉ LLOC LA HISTÒRIA		
		Casa l’àvia de les tres bessones
	Castell de Ventafocs (o viu amb les Germanastres i la Madrastra)	
	Palau del Príncep (on s’hi fa la gran festa)	Castell del Príncep (on ja viuen el príncep arruïnat i la Ventafocs)

ELEMENTS RELACIONATS AMB L'ÈPOCA NARRATIVA		HI HA TERMES QUE ACOSTEN LA NARRACIÓ A L'ACTUALITAT:
	---	"cunyat"
	---	"lletra petita del contracte"
	La Padrina simplement "apareix"	"contestador màgic" de la Fada Padrina
	---	Busquen fades padrines a les "Pàgines grogues"
	Les germanastres fan fer les "feines brutes" a Ventafocs (netejar, ordenar la casa...)	Per ordenar-ho tot, necessiten: una rentadora, una nevera, una assecadora, una torradora, una cafetera, una aspiradora, un microones, una batedora i una planxa
	---	Comentari "Sembla un concurs de televisió"
	---	La Fada els fa una factura
	La Padrina vesteix la Ventafocs amb un vestit preciós	Les tres bessones diuen que la Ventafocs necessita un canvi d'imatge.
	---	La Ventafocs també diu que necessita unes "vacances a Hawai"
	---	El príncep i Ventafocs marxen en Vespa.
TEMES		
Enveja	Les Germanastres tenen enveja de no ser elles "les escollides" pel príncep.	Les germanastres tenen enveja de la Ventafocs i volen ser elles les que es casin amb el príncep.
Bondat	Ventafocs és, per sobre de tot, una gran persona.	Ventafocs és, per sobre de tot, una gran persona.
Bellesa	Ventafocs és la més bella.	Ventafocs és la més bella.
Amor	El príncep s'enamora de Ventafocs	"no canviaria el teu amor per cap castell del món"